

DREPTURILE PE CARE LE EXCERCITĂ SOȚII ASUPRA BUNURILOR LOR COMUNE

Lector univ. dr. **Camelia Șerban Morareanu**
Universitatea din Pitești

Rezumat

În vederea administrării, folosirii și dispunerii de bunurile lor comune, soții respectă dispozițiile art. 35 alin. 2 din Codul familiei care instituie prezumția mandatului tacit reciproc de reprezentare. Această dispoziție legală arată că „oricare dintre soți, exercitând singur aceste drepturi, este socotit că are și consimțământul celuilalt soț”.

Așadar, fiecare dintre soți este considerat că exercită în mod legal aceste drepturi, prevalându-se de existența unui mandat de reprezentare din partea celuilalt.

Referitor la limitele mandatului tacit de reprezentare, în literatura de specialitate acestea au fost împărțite în două categorii: limite legale și limite convenționale.

Potrivit art. 35 alin 1 din Codul familiei: „soții administrează și folosesc împreună bunurile comune și dispun tot astfel de ele”. Această regulă este o aplicare a principiului egalității depline a soților, Codul familiei nefăcând nici o deosebire între bărbat și femeie sub aspectul administrării, folosinței sau dispoziției privind bunurile comune.

Pentru a înlesni exercitarea actelor de administrare, folosință și dispoziție asupra bunurilor comune, art. 35 alin. 2, partea întâi din Codul familiei a instituit prezumția mandatului tacit reciproc de reprezentare, prevăzând că „oricare dintre soți, exercitând singur aceste drepturi, este socotit că are și consimțământul celuilalt soț”.

Cu privire la actele de dispoziție, soții nu pot beneficia de aceeași libertate. În alin. 2 al art. 35, partea finală, se arată că nici unul dintre soți nu poate înstrăina și nici nu poate greva un teren sau o construcție ca face parte din bunurile comune, dacă nu are consimțământul expres al celuilalt soț”, interdicția operând în considerarea importanței și implicațiilor pe care astfel de acte le pot avea.

Actele de administrare cuprind actele de administrare prin natura lor, propriu-zise, și actele de dispoziție care prin scopul lor se califică acte de administrare. Acele acte prin care se urmărește întreținerea și valorificarea bunurilor, precum contractul de închiriere pe o perioadă determinată, contractul pentru repararea unui imobil supus deteriorării, acțiunea în evacuare, acțiunea posesorie sunt considerate acte de administrare prin natura lor, în timp ce vânzarea fructelor naturale ale bunurilor comune sau înstrăinarea bunurilor supuse pieirii sau stricăciunii sunt acte de administrare prin scopul lor.

Noțiunea de *acte de folosință* cuprinde atât folosința în natură a bunurilor comune (jus utendi), cât și însușirea fructelor și veniturilor bunurilor comune (jus fruendi).

În categoria *actelor de dispoziție* intră actele de dispoziție juridică, ca cele de înstrăinare sau grevare a bunurilor prin constituirea de drepturi reale, și actele de dispoziție materială, precum cele de stabilire a destinației economice a bunurilor, de consumare sau de transformare a lor.

În ceea ce privește *actele de conservare*, deși Codul familiei nu face nici o referire la ele, sunt acele acte necesare dobândirii sau păstrării unui drept, precum întreruperea unei prescripții, transcrierea unui act de dobândire sau intabularea unui drept ori notificarea unei cesiuni de creanță. Actele de conservare pot fi făcute de oricare dintre soți, chiar dacă celălalt soț s-ar opune, întrucât

sunt în interesul comunității matrimoniale, iar o opunere la săvârșirea lor ar fi potrivită intereselor căsniciei. Acesta este și motivul pentru care se consideră că soțul care săvârșește acte de conservare o face în nume propriu, iar nu în virtutea mandatului tacit reciproc de reprezentare¹. Practica judecătorească², pronunțându-se cu privire la acțiunea în revendicare a bunurilor comune, consideră că aceasta poate fi introdusă și numai de unul dintre soți, întrucât revendicarea apare ca un mijloc de conservare a bunurilor comune și care profită ambilor soți.

Această soluție a fost criticată în literatura de specialitate, susținându-se că acțiunea în revendicare nu poate fi calificată drept act de conservare, ea constituind un act de dispoziție, deoarece presupune plata unor taxe de timbru, și îl expune pe reclamant, dacă este rău condusă, la pierderea dreptului și la plata eventualelor cheltuieli de judecată³. Astfel, având în vedere că avem de a face cu un act de dispoziție, iar nu cu unul de conservare, și luând în calcul prevederile art. 35 vom deosebi după cum acțiunea în revendicare se referă la bunuri comune mobile sau imobile.

În prima situație ea va putea fi introdusă de oricare dintre soți deoarece funcționează prezumția mandatului tacit reciproc de reprezentare. Când acțiunea în revendicare privește, dimpotrivă, bunurile imobile, este necesar consimțământul expres al ambilor soți. De asemenea, atunci când ne referim la bunurile imobile, este necesară participarea ambilor soți în proces, indiferent că ei apar în calitate de reclamânți sau de pârâți⁴.

1. Presumția mandatului tacit reciproc de reprezentare

Prezumția de mandat tacit reciproc este o prezumție legală, fiind instituită de art. 35 alin 2 din Codul familiei, care prevede că oricare dintre soți, exercitând singur drepturile de administrare, folosință sau dispoziție asupra bunurilor comune, este socotit că are și consimțământul celuilalt soț. Astfel, fiecare din soți este presupus, atunci când exercită aceste drepturi conferite de lege asupra bunurilor comune, că o face nu numai în nume propriu, dar și ca reprezentant al celuilalt soț, în virtutea unui mandat tacit de reprezentare.

Este o prezumție relativă, putând fi răsturnată de soțul care nu a participat la încheierea actului care poate dovedi că n-a dat mandat celuilalt soț și chiar s-a opus la încheierea respectivului act. Totuși, practica⁵ a stabilit că opunerea soțului necontractant la înstrăinarea unui bun mobil nu constituie un motiv suficient pentru anularea actului, atâta timp cât nu se face dovada că dobânditorul a fost de rea-credință, în sensul că a achiziționat bunul, deși a cunoscut că soțul vânzătorului nu și-a dat consimțământul pentru încheierea convenției. Instanța va fi obligată să-și exercite rolul activ și să-i pună în vedere reclamantului că trebuie să dovedească reaua-credință a cumpărătorului, deoarece în favoarea acestuia operează prezumția de bună-credință potrivit art. 1899 alin. 2 Cod civil.

2.Limitele mandatului tacit reciproc de reprezentare

În privința limitelor mandatului tacit reciproc de reprezentare, literatura de specialitate a stabilit că acestea pot fi grupate în două categorii : limite legale și limite convenționale.

2.1.Limitele legale ale mandatului tacit reciproc de reprezentare

a) înstrăinarea sau grevarea unor terenuri sau construcții

După ce în partea întâi textul art. 35 alin. 2 Codul familiei instituie prezumția mandatului tacit reciproc de reprezentare dintre soți, în partea finală îi aduce o importantă derogare, prin dispoziția că „nici unul dintre soți nu poate înstrăina și nici nu poate greva un teren sau o construcție ce face parte din bunurile comune, dacă nu are și consimțământul expres al celuilalt soț”.

¹ T. R. Popescu, „*Tratat*”, vol. I, Editura didactică și pedagogică, București 1965, p. 229.

² Trib. Suprem, dec. civ. nr. 538/1973, menționată de I. Albu în, „*Dreptul familiei*”, Editura didactică și pedagogică, București 1975, p. 148.

³ I. P. Filipescu, „*Tratat de Dreptul familiei*”, Editura All, București 2000, p. 145.

⁴ I. P. Filipescu, idem; Al. Bacaci, Codruța Hageanu, Viorica Dumitrache, „*Dreptul familiei*”, Edit. All, București, 2000, p. 75.

⁵ Trib. Suprem, dec. civ. nr. 640/1982, în C. Șerban Morăreanu, „*Culegere de acte normative, practică judiciară și spețe*”, Editura Pământul 2002, p. 291.

Cu privire la bunurile comune care cad sub incidența dispoziției de mai sus, legiuitorul utilizează formula „terenuri și construcții”, ceea ce ridică problema dacă s-a avut în vedere limitarea domeniului de aplicare a prevederilor art. 35 alin. 2 ultima parte, doar la acele bunuri care, potrivit art. 463-465 Cod civil, sunt imobile prin natura lor. Opinia dominantă⁶ este că, deși Codul familiei face referire doar la terenuri și construcții, art. 35 alin. 2 se aplică deopotrivă tuturor bunurilor care, potrivit Codului civil, sunt imobile, adică și acelor bunuri care sunt imobile prin destinație (art. 468-470 Cod civil), și acelor care sunt imobile prin obiectul la care se aplică (uzufructul imobilelor, servituțile, acțiunea în revendicare - art. 471, dreptul de superficiei – art. 493, 494 Cod civil), aceasta datorită faptului că rațiunea care a stat la baza dispoziției legale referitoare la actele de dispoziție asupra terenurilor și construcțiilor, și anume gravitatea și importanța acestor acte, impune aceeași soluție și în cazul celorlalte bunuri imobile. Cu toate acestea, dispozițiile art. 35 alin. 2 ultima parte nu pot fi extinse și la actele de dispoziție cu privire la bunurile mobile, chiar dacă ar reprezenta o valoare deosebită.

Actele de înstrăinare sau grevare a imobilelor încheiate de unul din soți cu nesocotirea prevederilor legale privitoare la existența consimțământului expres al celuilalt soț vor fi lovite de nulitate relativă, putând fi confirmate, expres sau tacit, de soțul necontractant, acest lucru fiind de natură să ducă la înlăturarea nulității, în caz contrar actul fiind nul în întregime⁷.

Efectele nulității se vor produce fără a deosebi dacă terțul dobânditor a fost de bună sau de rea-credință, aceasta prezentând importanță în situația în care restituirea în natură a imobilului, ca urmare a anulării actului, nu mai este posibilă, repunerea în situația anterioară se realizează prin echivalent bănesc. În vreme ce dobânditorul de bună-credință va ținut doar la restituirea prețului, cel de rea-credință va fi obligat să restituie valoarea reală a bunului și a fructelor produse.

Lipsa semnăturii unuia dintre soți pe înscrisul constatator al unei convenții de înstrăinare sau grevare a unui imobil nu echivalează cu absența consimțământului acestuia, cel interesat având posibilitatea să dovedească, în condițiile legii, că soțul nesemnatar a consimțit expres la convenția de înstrăinare sau grevare⁸.

Practica judiciară⁹ s-a pronunțat, în cazul în care un soț nu încheie un act valabil care să transfere dreptul de proprietate cu privire la un bun, ci un antecontract ce are semnificația unei promisiuni de vânzare de natură a da naștere unei obligații personale între părțile ce l-au încheiat, că valabilitatea unor asemenea convenții nu este condiționată de existența consimțământului expres al ambilor soți. Lipsa consimțământului unuia dintre soți nu justifică deci vreun interes din partea acestuia de a cere anularea antecontractului de vânzare-cumpărare.

b) actele cu titlu gratuit între vii

Deși această limitare nu este prevăzută de lege, ea rezultă în mod implicit din interpretarea textelor legale. Existența consimțământului nu poate fi prezumat în cazul în care un soț dispune în mod gratuit de un bun comun, deoarece s-ar ajunge astfel la o micșorare a comunității de bunuri¹⁰. Oricare dintre soți va putea însă efectua daruri manuale, care prin valoarea redusă nu afectează comunitatea matrimonială, chiar și fără consimțământul expres al celuilalt soț¹¹.

2.2. Limitele convenționale ale mandatului tacit reciproc de reprezentare

Mandatul tacit reciproc de reprezentare dintre soți este doar prezumat de lege, astfel încât soții pot să-i restrângă aplicarea, însă nu să i-o și înlătore cu desăvârșire, deoarece aceasta ar echivala cu o modificare a regimului comunității matrimoniale. Aceasta înseamnă că, pentru a fi valabilă, orice restrângere a mandatului trebuie să fie specială, cu individualizarea bunurilor și a actelor la care se referă.

⁶ I. P. Filipescu, op. cit., p. 146, T. R. Popescu, op. cit., p. 231.

⁷ CSJ, dec. civ. nr. 1100/1992, în C. Șerban Morăreanu, op. cit., p. 291.

⁸ CSJ, dec. civ. nr. 2554/1993, în C. Șerban Morăreanu, op. cit., p. 293.

⁹ CSJ, dec. civ. nr. 1992 din 7 septembrie 1993, în Fl. Ciutacu, „Culegere de spețe”, Edit. Lucman, București 2000, p. 23.

¹⁰ Trib. Suprem, dec. civ. nr. 2267/1974, în C. Șerban Morăreanu, op. cit., p. 289.

¹¹ Al. Bacaci, op. cit., p. 75.

Restrângerea mandatului poate fi convențională sau unilaterală. Este convențională restrângerea care rezultă din înțelegerea prealabilă a soților ca un anumit act sau anumite acte privitoare la un anumit bun sau anumite bunuri comune, acte care conform legii sunt supuse mandatului, să fie îndeplinite numai împreună. Este unilaterală restrângerea care rezultă din opunerea unui soț ca celălalt soț să îndeplinească singur un anumit act sau anumite acte privitoare la un anumit bun sau bunuri din comunitate, deși prezumția legală de mandat l-ar îndreptăți să facă acest lucru.

3. Cazuri speciale de exercitare ale mandatului tacit reciproc de reprezentare

Regula potrivit căreia un soț care administrează, folosește și dispune de un bun comun se consideră că are și consimțământul celuilalt soț, se aplică pe toată durata căsătoriei, chiar și atunci când soții sunt despărțiți în fapt. Însă, potrivit practicii judiciare¹², în acest caz consimțământul nu poate fi presupus, ci el trebuie să fie dovedit.

În cazul dispariției sau punerii sub interdicție a unui soț, dacă s-a instituit curatela sau tutela, curatorul sau tutorele sunt în drept să încheie acte de administrare în temeiul mandatului prezumat, după cum sunt în drept să se opună la încheierea actelor pe care celălalt soț intenționează să le facă¹³.

În ceea ce privește actele de dispoziție, curatorul soțului dispărut ori tutorele celui pus sub interdicție nu le poate face decât cu încuviințarea prealabilă și specială a autorității tutelare (în baza art. 129 și 147 Cod civil), precum și cu consimțământul expres al celuilalt soț, deoarece atribuțiile tutorelui sau curatorului sunt mărginite doar la sfera actelor de administrare. Încuviințarea prealabilă a autorității tutelare nu va fi necesară atunci când asemenea acte sunt făcute de soțul celui dispărut sau pus sub interdicție, fiind nevoie doar de consimțământul tacit al curatorului sau tutorelui¹⁴.

Dacă nu s-a instituit curatela sau tutela, atunci soțul prezent îl va reprezenta pe cel dispărut sau pus sub interdicție.

BIBLIOGRAFIE

1. T. R. Popescu, *“Tratat”*, vol. I, Editura didactică și pedagogică, București 1965.
2. I. Albu în, *“Dreptul familiei”*, Editura didactică și pedagogică, București 1975.
3. I. P. Filipescu, *“Tratat de Dreptul familiei”*, Editura All, București 2000.
4. Al. Bacaci, Codruța Hageanu, Viorica Dumitrache, *“Dreptul familiei”*, Edit. All, București, 2000.
5. C. Șerban Morăreanu, *“Culegere de acte normative, practică judiciară și spețe”*, Editura Pământul 2002.
6. Fl. Ciutacu, *“Culegere de spețe”*, Edit. Lucman, București 2000.
7. Jurisprudență: - Trib. Suprem, dec. civ. nr. 538/1973
- CSJ, dec. civ. nr. 1100/1992.
- CSJ, dec. civ. nr. 2554/1993.
- CSJ, dec. civ. nr. 1992 din 7 septembrie 1993
- Trib. Suprem, dec. civ. nr. 2267/1974,
- Trib. Suprem, dec. civ. nr. 2267/1974,
- Trib. Suprem, dec. civ. nr. 640/1982,

¹² Trib. Suprem, dec. civ. nr. 2267/1974, în C. Șerban Morăreanu, op. cit., p. 289.

¹³ Al. Bacaci, op. cit., p. 76.

¹⁴ I. P. Filipescu, op. cit., p. 147.